

Osmanlı'yı Yeniden Keşfetmek

İlber Ortaylı

İstanbul, Kronik Yayınları, 2023, 208 sayfa, ISBN: 978-625-6989-08-5.

Sümeyye GÜLSOY*

Prof. Dr. İlber Ortaylı, lisansını Ankara Üniversitesinde, yüksek lisansını Chicago Üniversitesinde, doktorasını da yine Ankara Üniversitesinde tamamlamış, aynı kurumda doçentlik unvanını da almıştır. Viyana, Berlin, Paris, Moskova, Roma, Oxford, Tunus'ta misafir öğretim üyeliği yapmış, konferanslar vermiştir. İlgilendiği alan genelde Osmanlı tarihi olmakla beraber ikincil olarak Tanzimat sonrası mahallî idareler ve Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman nüfuzudur. Ortaylı, ayrıca Topkapı Sarayı müdürlüğü görevinde bulunmuştur.

Yazar ele aldığı *Osmanlı'yı Yeniden Keşfetmek* adlı eserinde Osmanlı Devleti'nin sosyokültürel durumunu anlatmayı amaçlamıştır. Kitabını Osmanlı'dan önce var olan ve Osmanlı'ya aktarılan kültür mirasından bahsederek Bizans, sonrasında İstanbul üzerinden yola çıkarak yazmıştır. Protokoller, törenler, sanat, edebiyat, saray yaşantısı, günlük yaşam ile ilgili dönemseller karşılaştırmalarla farklı değerlendirmelerde bulunmuştur. Yazar, başlıklar hâlinde her kısmı ayrı ayrı ele almıştır. Birincil kaynaklardan faydalanarak detaylı bilgi vermeyi amaçlamıştır. Bu bilgileri destekleyici görselleri de okuyucuya sunmuştur.

Kitap; “Önsöz”, “İstanbul Tarihinden Esintiler”, “Mimar Sinan”, “Osmanlı'da Devşirme”, “Osmanlı'da Aile Kurumu”, “Osmanlı Padişahları”, “Fatih Sultan Mehmed”, “Fatih ve Fetih”, “Osmanlı İdari Sisteminde Bağımsız Eyaletler”, “Osmanlı Sarayları-Topkapı Sarayı”, “Divan-ı Hümayun”, “Osmanlı Paşaları”, “Enderun”, “Osmanlı Kadısı”, “İstanbul'da Ulema Semtleri”, “Sultanahmet”, “Osmanlı

* Lisans Öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Tarih Bölümü, İstanbul, sumeyye.gulsoy@stu.fsm.edu.tr

Seyahatnameleri”, “Osmanlı Mutfağı”, “Bâb-ı Âli”, “Barok İstanbul’da”, “Asar-ı Atika”, “Son Roma İmparatorluğu” olmak üzere 22 ana başlıktan ve dizin bölümünden oluşmaktadır. Yazar ana başlıklar altında açıklayıcı, sade bir dil kullanarak bu çalışmayı daha düzenli ve anlaşılır kılmıştır.

İlber Ortaylı, ön sözde, Türkiye’nin Bizans’ın mirasını yok etmediğini belirtip, bunun aksine Osmanlı mirasına sahip çıkılmadığına dikkat çekmiş ve bu nedenle Osmanlı kültürünün anlaşılmaz bir hâle geldiğinden söz etmiştir. Bunun değişmesinin ise arşiv belgelerini daha dikkatli okuyacak yeni araştırmacıların ortaya koyacağı verilerle mümkün olacağını ifade etmiştir. Yazar *Osmanlı’yı Yeniden Keşfetmek* kitabının, geniş kitlelere imparatorluğun tahlilini yapmak endişesine dayandığını ve kitabın makaleler derlemesi olduğunu belirtir. Kitabın kaleme alınmasının en önemli nedenlerinden birinin de, günümüzde moda olan tarih konulu film ve dizilerden öğrenilen bilginin gerçek zannedilmesi olduğunu belirtmiştir.

Yazar, eserin ilk bölümünde, İstanbul’un öneminden ve tarihimizde önemli sahnelere yer vermiş Divan Yolu, Sultanahmet, Süleymaniye gibi bölgelerden bahsederek bu bölgelerin korunmasını gerektiğini vurgulamıştır. Önce Bizans’tan başlayarak buranın ne kadar ihtişamlı olduğunu belirtmiş, Osmanlı dönemini daha etkileyici bir şekilde anlatmış, altıncı asırda yapılan Ayasofya’nın Mimar Sinan’ın destekleme çalışmaları olmasa günümüze ulaşmasının zor olacağına değinmiştir. İstanbul’un mimarisinin, kütüphanelerinin önemini vurgulayarak bu dönemde kitapların nasıl İstanbul’a geldiğine dair önemli bilgiler vermiştir. Devamında İstanbul’un diğer milletler tarafından farklı isimlerle anılmasının nedenlerine değinmiştir. Yazar aynı zamanda, İstanbul’un fethinden sonra şehrin korunduğunu, kiliselerin camiye çevrildiği örneği üzerinden açıklamıştır. Ayrıca, İstanbul’un fethinden sonra uygulanan nüfuz politikalarına değinmeden de geçmemiştir. İstanbul’da padişahın nasıl yaşadığını, Cülus alayını, Ramazan etkinliklerini, düğünleri, selamlık töreninin nasıl yapılacağını ve önemini detaylı bir şekilde aktarmıştır.

İkinci bölümde ise Kanuni Sultan Süleyman devri üzerinden değerlendirme yaparak ve Mimar Sinan’ın bu dönemde yapmış olduğu eserlere değinerek devşirme sisteminden de bahsetmiştir. Yazar, devşirme sisteminden bahsederken doğru bilinen yanlışlara vurgu yapmış ve devşirilecek çocukların ailelerden zorla alınmadığını, aslında ailelerin çocuklarını Osmanlı Devleti’ne vermek istediklerini, çocukların hangi yaş aralığındayken alındığını, köy ahalisinin müsaadesinin alınmasını gerektiğini, hangi dönemlerde ve ne kadar süreyle devşirmenin yapıldığını detayları ile anlatmıştır.

Ortaylı, üçüncü bölümde aile kurumundan söz etmiş ve kadının toplum içerisindeki yerine ayrıca değinmiştir. Kadının kafes arkasında yaşamadığını, türbe ziyaretleri yaptığını, pazara gittiğini ve Salomon Schweigger’in *Sultanlar Kentine Yolculuk* adlı seyahatnamesini kaynak göstererek, Türk erkeklerinin iki eşe bakabilecek durumunun olmadığını söylemiştir. Arşiv kaynaklarına bakıldığında bu durumu doğrulamak mümkündür. Tereke defterlerinde belirtilen bilgiler doğrultusunda erkeklerin çoğunlukla tek eşli olduğunu söylemek doğru olacaktır. Yazar, aile kadar önemli olan diğer hususun Osmanlı mahalleleri olduğunu belirterek mahallenin içerisinde adabımuaşeret kurallarının ve mahalle

kültürünün öneminden bahsetmektedir. Mahallede gürültü ve kötü davranışlar sergileyen kişi veya kişilere o mahalleden çıkarılmaya kadar giden yaptırımların uygulandığını detayları ile anlatmaktadır. Sadece tebaanın değil, bu tebaayı yöneten Osmanlı padişahının da hayatına değinen yazar, burada da efsaneleşmiş anlatıların tezlerini çürütecek çıkarımlarda bulunmuştur. Padişahların saray içerisindeki yaşamını anlatmış ve çok sıkı bir protokol dâhilinde hareket ettiğini belirtmiştir. Padişahların genellikle harem dışında arz odasında, kütüphanede vakit geçirdiğini; yemek yiyeceği saatin dahi belirli olduğunu; kendilerine özel yeteneklerinin olduğunu dile getirmiştir. Fatih Sultan Mehmed'e ayrı bir başlıkta yer ayıran yazar, Fatih'in İstanbul'u fethinin öneminden bahsederek, bu dönemde modern silah ve askerî tekniklerin kullanılmış olmasını önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirmektedir. Bizans imparatoru Konstantin Paleologos'un İstanbul Kuşatması'nda savaştığını ve naaşının cesetlerin arasında bulunduğunu, Fatih Sultan Mehmed'in imparatora dinî tören yaptırdığını ve saygı gösterdiğini ifade etmektedir. Yazar, Osmanlı saraylarını anlatırken, 19. yüzyılda sarayın maliyeyi zora soktuğu konusunda devletin diğer devletlere nazaran daha mütevazı olduğunu da söylemektedir.

Her bölümün kapsamlı bir şekilde ele alındığı kitap, anlaşılır ve sade bir dille yazılmıştır. Konuların ayrı başlıklar hâlinde incelenmesi konuyu daha akıcı ve anlaşılır kılmıştır. Kitap, Osmanlı'nın kültürel ve siyasi yapısı hakkında içerdiği bilgiler nedeniyle, akademik çalışmalar yapan araştırmacılar için faydalı bir kaynak olacaktır. Daha önce konu hakkında araştırma yapmamış, her türden okuyucu için de aydınlatıcı bir eser olmuştur. Yazar, kitapta birçok kaynaktan bahsetmiş ancak kaynaklar dipnot ya da kaynakça hâlinde belirtilmemiş; kitabın sonuna bir dizin bölümü eklemiştir. Kitapta herhangi bir yazım yanlışına denk gelinmemiştir. Yazar kendi fikirleri üzerinde çok durmadan, genel değerlendirme ve kaynaklar üzerinde durmuştur.

Genel olarak eser, Osmanlı Devleti'nin yapısını anlamamız açısından faydalı bir kaynak niteliğindedir. Yazar, Osmanlı Devleti'nin tahlilini yapmadan önce Osmanlı'nın güç merkezi olan payitaht İstanbul'a, mimari tarzına ve semtlerine değinmiştir. On yedi görselin de kullanıldığı bu eseri aracılığıyla yazarın amacı, Osmanlı İmparatorluğu'nu tüm detaylarıyla okuyucuya anlatmaktır. Kısacası yazar, bu eseri kaleme alırken Osmanlı Devleti'nin yönetimini, işleyiş biçimini, kısacası hem siyasi hem kültürel etkilerini doğru bir biçimde aktarmayı hedeflemiştir.